

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
АГРОБІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕХНОЛОГІЇ ЗБЕРІГАННЯ, ПЕРЕРОБКИ ТА
СТАНДАРТИЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА
ІМ. ПРОФ. Б.В. ЛЕСИКА
ЯГІДНИЙ КЛАСТЕР «АГРОВЕСНА»**

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО – ПРАКТИЧНОЇ
ОНЛАЙН – КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«ЯГІДНИЦТВО В УКРАЇНІ. УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ЯГІДНИХ
КУЛЬТУР ЗА ДОПОМОГОЮ ВПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНІХ
ТЕХНОЛОГІЙ ВИРОЩУВАННЯ, ЗБИРАННЯ, ПІСЛЯЗБИРАЛЬНОЇ
ДОРОБКИ, ЗБЕРІГАННЯ ТА ПЕРЕРОБКИ»**

(м. Київ, 28 – 29 квітня 2021 р.)

КИЇВ 2021

УДК 634.717:631.526.32

ОЖИНА – ПЕРСПЕКТИВНА ЯГІДНА КУЛЬТУРА В УКРАЇНІ

Телепенько Ю.

Інститут садівництва НААН України

e-mail:juli23@meta.ua

Останнім часом в Україні все більшої популярності набирають ягідні культури: розширюється сортимент та активно збільшуються площі насаджень. Що й не дивно, адже вони є високотехнологічними – легко розмножуються, швидко вступають у пору плодоношення та досить прості у вирощуванні. Однією з таких ягідних порід є ожина звичайна (*R. Fruticosus L.*), яка в Україні тривалий час незаслужено залишалася малопоширеною, нішевою культурою й сьогодні перебуває лише на початку свого комерційного шляху. Вирощування ожини, порівняно з іншими ягідниками, потребує значно менших трудових затрат, оскільки її висаджують один раз на 12–15 років. Протягом цього періоду плантація ожини може забезпечувати сталі врожаї, що значно перевищують продуктивність насаджень малини.

За приблизними підрахунками, у світі під ожиною зайнято щонайменше 30 тис. га, а валовий збір її ягід досягає 25 тис. тонн. Наразі за темпами закладання нових насаджень і, відповідно, зростання виробництва продукції ожина входить до трійки світових лідерів після лохини та малини. Водночас в Україні площі промислових насаджень ожини становлять лише приблизно

200 га. Однією з основних причин цього є досить низька морозо- та зимостійкість більшості вже відомих сортів ожини, а також недостатня вивченість адаптивного потенціалу нових іноземних сортів, інтродукованих останніми роками.

В Україні проблемами створення високопродуктивних сортів і розробленням технології їх вирощування займалися П. З. Шеренговий, П. В. Кондратенко, М. В. Андрієнко, І. П. Надточій та О. В. Сердюк. За результатами селекційної роботи П. З. Шеренгового створено та зареєстровано два сорти ожини – ‘Насолода’ та ‘Садове чудо’. Загалом у світі сьогодні відомо понад 300 сортів ожини та малино-ожинових гібридів. Останніми вагомими здобутками в селекції культури є американські сорти ремонтантного типу плодоношення. Попри це, до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні на 2021 р., унесено лише шість сортів ожини, з яких два – вітчизняної селекції. Тому дослідження адаптивних властивостей нових інтродукованих сортів ожини та виділення серед них сортів з високими показниками господарсько-цінних ознак, які передусім характеризуються доброю пристосовуваністю до ґрунтово-кліматичних умов вирощування, стабільно високою продуктивністю, якістю ягід та стійкістю проти основних хвороб і шкідників, має велике значення для розвитку українського ягідництва.

В Інституті садівництва НААН за методикою колекційного сортовивчення закладено насадження із 25 сортів ожини, серед яких виділено низку, які характеризуються стійкістю до несприятливих умов довкілля, забезпечують високий рівень продуктивності та є перспективними для подальшого сортовипробування. Загалом за результатами проведеного дослідження зроблено наступні висновки:

1. Усі фенофази досліджуваних сортів ожини проходять у сприятливі для цієї культури строки. Більшість із них починають цвітіння в третій декаді травня – на початку червня, що знижує ризик пошкодження їхніх квіток пізньовесняними приморозками. За групами стиглості сорти поділено на ранньостиглі (‘Adriene’, ‘Black Butte’, ‘Karak Black’, ‘Loch Tay’, ‘Natches’), середньоранні (‘Black Pearl’, ‘Chief Joseph’, ‘Kiowa’, ‘Brzezina’), середньостиглі (‘Asterina’, ‘Black Diamond’, ‘Orkan’, ‘Tornfree’, ‘Насолода’, ‘Apache’, ‘Heaven Can Wait’, ‘Ouachita’, ‘Їсаїанська Bestrna’, ‘Садове чудо’) та пізньостиглі (‘Navaho’, ‘Triple Crown’, ‘Chester’, ‘Jumbo’).

2. Тривалий ріст сортів зі сланкими рослинами (‘Black Butte’, ‘Black Pearl’, ‘Black Diamond’ та ‘Karak Black’) призводить до недостатнього визрівання тканин пагонів, що знижує рівень їхньої морозостійкості та негативно впливає на формування врожайності. Стійкими до умов перезимівлі в польових умовах виявилися сорти ‘Orkan’, ‘Brzezina’, ‘Садове чудо’, ‘Heaven Can Wait’, ‘Ouachita’, ‘Asterina’, ‘Apache’, ‘Natches’, ‘Navaho’, ‘Chester’, ‘Їсаїанська Bestrna’, ‘Jumbo’ та ‘Kiowa’.

Найвитривалішими до температури -25°C є сорти ‘Садове чудо’, ‘Ouachita’, ‘Orkan’ та ‘Їсаїанська Bestrna’. Рослини сортів ‘Насолода’, ‘Tornfree’,

‘Loch Tay’, ‘Jumbo’ та ‘Triple Crown’ ризиковано культивувати на територіях з можливим зниженням температури до -25°C .

За температури проморожування -30°C виділилися достатньо стійкі сорти, а саме ‘Orkan’, ‘Садове чудо’, ‘Heaven Can Wait’ та ‘Kiowa’.

3. За вологоутримувальною здатністю більшість досліджуваних сортів є високо- та н. фіні дин кими. Найменшими показниками водного дефіциту характеризуються сорти ‘Natches’ та ‘Apache’, найбільшим – ‘Black Butte’. Найвищу оводненість тканин листків ожини відзначено в сортів ‘Loch Tay’ (58,9 %), ‘Tornfree’ (59,7) та ‘Brzezina’ (60,8 %), найнижчу – у сортів ‘Navaho’ та ‘Black Butte’ (51,4 та 51,7 % відповідно).

4. Найвищий адаптивний потенціал до зниження інтенсивності освітлення та найбільш стабільну пігментну систему серед досліджуваних сортів мають ‘Asterina’ та ‘Loch Tay’, у яких відзначено найменше співвідношення хлорофілів *a/b*. Найменш адаптивними за цим показником виявилися сорти ‘Kiowa’ та ‘Apache’. За вмістом у листках хлорофілів *a* і *b* та їх суми ($a + b$) істотно вирізняються ‘Chester’ та ‘Садове чудо’. Найбільшу кількість сухої речовини на одиницю площі листка формують сорти ‘Natches’ (10,8 г/см²), ‘Tornfree’ (10,6) та ‘Heaven Can Wait’ (10,5 г/см²).

5. У зимовий період у листках ожини виявлено достатньо виразні фотосинтетичні процеси, контрольовані за індукційними змінами флуоресценції хлорофілу, що однозначно призводить до ослаблення рослинного організму та знижує рівень його стійкості до впливу мінусових температур. Установлено прямий кореляційний зв’язок R між показниками ефективності фотосинтезу – K_i , R_{fd} та підмерзанням пагонів рослин ожини – 0,53 та 0,59 відповідно.

6. Найбільшою кількістю плодкових гілочок на пагоні характеризуються сорти ‘Heaven Can Wait’, ‘Loch Tay’, ‘Tornfree’ та ‘Natches’ (17–20 шт.). Багатоягідними плодовими гілочками вирізняються ‘Asterina’ (26 шт.), ‘Tornfree’ (21), ‘Їааанска Bestna’, ‘Садове чудо’ (по 17–19 шт.). Найбільші значення середнього розміру ягоди зафіксовано в сортів ‘Black Butte’ (9,5 г), ‘Kiowa’ (8,6) та ‘Karak Black’ (7,6 г).

7. Виділено сорти, які забезпечили найвищий рівень господарської врожайності, а саме: ‘Tornfree’ (13,1 т/га), ‘Asterina’ (12,3), ‘Їааанска Bestna’ (11,7), ‘Chester’ (9,78), ‘Heaven Can Wait’ (8,2), ‘Triple Crown’ (7,7), ‘Loch Tay’ (7,3), ‘Orkan’ (7,2) та ‘Chief Joseph’ (7,1). Вони є перспективними для подальшого сортовипробування.

8. Вирощування ожини в правобережній частині Західного Лісостепу України є високорентабельним. Строк окупності капіталовкладень у середньому становить 3,5 року. Найвищого економічного ефекту можна досягти, культивуючи ранньостиглі сорти ожини, як-от ‘Loch Tay’ та ‘Brzezina’, а також сорти ‘Tornfree’, ‘Asterina’ та ‘Їааанска Bestna’.